

l'Abellerol

Gavians i dipòsits controlats de residus urbans a Catalunya: diferents eines de gestió

Les poblacions de Gavià argentat *Larus michahellis* han augmentat molt i de forma ràpida en les últimes dècades. Aquest treball analitza la problemàtica d'aquesta espècie a Catalunya i descriu les diferents eines disponibles per a la seva gestió i control.

Carlos Álvarez

L'augment que han experimentat les poblacions de gavians en els darrers anys ha generat una varietat de problemes ambientals que afecten aspectes ecològics, econòmics i sanitaris. Per a la seva solució, cal analitzar les causes ecològiques que han originat aquest augment poblacional i cal saber les mesures de control existents i l'abast de la seva eficàcia. Per conèixer la situació actual dels abocadors en relació amb els gavians, s'ha dut a terme una consulta als dipòsits de residus controlats catalans, els resultats de la qual pot donar una visió més clara de la pro-

blemàtica real que la presència d'aquests ocells representa per a aquest tipus de recintes. Les instal·lacions que l'Agència de Residus de Catalunya té destinades a la gestió de residus d'origen municipal són anomenades "dipòsits controlats". L'Agència disposa d'un total de 30 d'aquests dipòsits distribuïts pel territori. Entre els mesos de març i juliol de 2004 es va dur a terme una consulta per reunir informació sobre quatre aspectes concrets: presència de gavians i proporcions d'aquesta presència, freqüència de les visites de gavians i aplicació de mètodes de dispersió.

Sumari

Editorial

La difícil coexistència dels gavians i l'home 2

Notícies..... 3

- Novetat al web de l'ICO: preguntes més freqüents sobre la grip aviària
- Santi Guallar, coordinador de l'atles d'ocells a l'hivern
- Nous fulls d'aval i de camp per a anelladors en formació
- Adquisició de l'Atles pels col·laboradors

Gavians i dipòsits controlats de residus urbans a Catalunya: diferents eines de gestió 4

La col·lecció d'aus del Museu de Ciències Naturals - Museu de Zoologia de Barcelona 8

Primera extinció recent d'un ocell a Catalunya:

l'Alosa becuda..... 10

Novetats avifaunístiques

• Crònica Ornitològica Gener - Març 2006 12

Novetats bibliogràfiques

• *Ecology and conservation of steppe-land birds* 14

• *Atles dels ocells nidificants del Maresme* 15

Agenda 16

l'Abellerol

**Butlletí de contacte del
Institut Català d'Ornitologia**
núm. 28
primavera 2006

Comitè Editorial
Raül Aymí
Gabriel Gargallo

Responsables de seccions
David Bigas, Ricard Gutiérrez,
Carles Barriocanal

Col·laboradors
Juan Bécares, Gerard Bota,
Joan Estrada, Hugo Framis,
Eulàlia García, Sergi Herrando

Disseny i maquetació
Lluc Julià

Edita
Institut Català d'Ornitologia
Museu de Zoologia
Passeig Picasso, s/n
08003 Barcelona
Tel.: 93 458 78 93

C/ Girona, 168, ent. 5a
08037 Barcelona
Tel.: 93 458 78 93

Correu electrònic: ico@ornitologia.org
Pàgina web: www.ornitologia.org

L'Institut Català d'Ornitologia (ICO) és una entitat constituïda amb la finalitat de promoure l'estudi i seguiment de les poblacions d'ocells que nien, migren o hivernen a Catalunya, així com de fomentar la seva conservació.

© 2006 Institut Català d'Ornitologia
Dipòsit Legal: 12371-01
ISSN: 1579-3400
Impressió: Gràfiques Barceloneta

Les opinions dels autors de les col·laboracions que apareixen en aquest butlletí corresponen exclusivament al seu criteri personal, excepte les que siguin en el seu caràcter de directius de l'ICO.

EDITORIAL

La difícil coexistència dels gavians i l'home

Pocs ocells com les gavines desperten entre els humans un doble sentiment d'admiració i aversió a la vegada. La silueta de les gavines trencant la monotonia del cel és una estampa recurrent en el món de la pintura clàssica en tota mena de paisatges marins o àdhuc d'aigües continentals. I què dir del cançoner popular que els hi reconeix facultats aerodinàmiques i de grans voladores ... I de la simbologia poètica al·ludint a la immaculada puresa dels colors nítids i elegants dels blancs i grisos que exhibeixen els adults amb el seu plomatge nou.

A l'altre costat de la balança, cada cop hi ha més gent que situa les gavines al mateix calaix dels ocells desagradables, insalubres i nocius, junt amb els coloms i pardals. Sovint són considerats exemplars alats més propers al món de les rates i ratolins pel fet que viuen aprofitant-se de les deixalles humanes i són, per tant, visitants regulars d'abocadors i dipòsits d'escombraries de tota mena. De totes les espècies presents a Catalunya en destaca especialment el gavià argentat ja que es tracta d'una espècie oportunista que poseeix una gran adaptabilitat al medi urbà i que pot cohabitar amb l'home en condicions extraordinàries. Es pot reproduir en els terrats i teulats de les ciutats costaneres, incloent grans urbs com Barcelona. Aquesta adaptabilitat al medi urbà, un hàbitat artificial on no hi ha predadors per a l'espècie i on els gavians tenen a l'abast els abocadors que generen les grans ciutats han provocat que l'espècie hagi experimentat un creixement força espectacular en els darrers anys. La concentració de gavians en àrees urbanes i suburbanes comporta problemes associats molt diversos. D'una banda hi ha tota mena de riscos sanitaris pel fet que els gavians poden funcionar com a vectors de malalties pel seu costum de visitar abocadors i també per la gran quantitat d'excrements que generen. Altrament són ocells força sorollosos i fortament territorials que un cop s'han instal·lat en un teulat durant l'època de reproducció defensen de forma molt agressiva les llocades i en alguns casos ataquen la gent que s'apropa al niu amb batecs d'ales i tota mena d'intimidacions les quals donada l'envergadura de l'au suposen una amenaça pels veïns dels edificis. En espais protegits, especialment zones d'aiguamoll, els gavians s'han identificat com a predadors de polls i adults d'altres ocells i en especial d'ous i polls que roben dels nius. Això ha provocat algunes actuacions com la captura i extermini massiu d'adults per regular la seva població, tot i que amb resultats poc satisfactoris i amb mètodes èticament dubtosos. Finalment un risc potencial important és el que fa referència a l'afectació de l'espècie en el trànsit aeri. La concentració d'individus en indrets propers als aeroports és un problema que no s'ha de menysprear i que cal valorar amb objectivitat.

És obvi que, per tots els arguments fins ara esmentats, els gavians i també les altres espècies de gavines que trobem a Catalunya plantegen problemes associats amb l'home que cal valorar amb profunditat. En aquest Abellerol el nostre company Hugo Framis exposa una síntesi de la situació dels gavians i dels dipòsits controlats de residus urbans que vol ser una aportació justament encaminada per afrontar aquesta problemàtica.

NOTÍCIES

Novetat al web de l'ICO: preguntes més freqüents sobre la grip aviària

Tot i que la migració prenupcial ja es pot considerar com a finalitzada, és cert que l'amenaça de l'aparició de la malaltia segueix present i per això és important tenir informació detallada d'aquesta patologia.

En primer lloc, cal remarcar que es tracta d'una malaltia que afecta quasi exclusivament als ocells i que només es transmet als humans en molt rares ocasions. A més de tot això, s'ha de recordar que no s'han detectat casos d'infecció pel virus H5N1 ni cap altra de les variants altament patògenes de la malaltia ni en ocells ni en persones a Catalunya. De fet, de les més de 5.000 aus de corral i dels centenars d'aus salvatges que ha analitzat el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca des de 2003 els resultats d'infecció pel virus han estat negatius en tots els casos. No obstant això, l'allau de preguntes

que hem rebut durant el primer trimestre de l'any ens han esperonat a preparar un document de síntesis on es doni resposta a les preguntes més habituals que hom es fa en relació a la grip aviària i, particularment, sobre aquells aspectes que tenen més relació amb els ocells salvatges. Podeu accedir a una versió en format web d'aquest document a través del següent link: www.ornitologia.org/noticies/grip.htm.

Aquest apartat del web dedicat a la grip aviària s'anirà revisant freqüentment per tal que la informació que hi figura estigui el més actualitzada que sigui possible en tot moment.

Santi Guallar, coordinador de l'atles d'ocells a l'hivern

Des del passat mes d'abril el nostre company Santi Guallar ha estat contractat per l'ICO com a coordinador de l'atles dels ocells a l'hivern. Aquest nou projecte de la nostra entitat és la continuació de l'atles de nidificants per conèixer la distribució dels ocells de casa nostra i cobrirà el període 2006-2009. A partir d'ara el Santi està a la vostra disposició per a qualsevol consulta sobre el projecte i en els pròxims mesos es començarà l'assignació de quadrats per als col·laboradors. La majoria dels mem-

bres de l'ICO ja coneixeu al Santi, especialment els anelladors, ja que és anellador expert i ha col·laborat en nombroses campanyes d'anellament. Altrament, des de novembre de 2004 fins al novembre de 2005 el Santi ha estat treballant en una guia d'identificació, datació, sexat i muda de passeriformes i colibrís de Mèxic amb més de 3.000 ocells anellats. Podeu posar-vos en contacte amb ell a l'adreça: atles@ornitologia.org

Nous fulls d'aval i de camp per a anelladors en formació

Al web de l'ICO estan disponibles uns nous fulls d'aval i els fulls de camp per a anelladors en formació. De cara a la primera convocatòria de les proves d'accés a anellador d'enguany encara es poden utilitzar els fulls d'aval antics, en properes convocatòries, però, només es podrà utilitzar el nou format. Els fulls de camp antics encara es poden utilitzar sense data de caducitat. Podeu descarregar-vos aquests fulls des del següent enllaç: www.ornitologia.org/anellament/anelador.htm.

Adquisició de l'Atles pels col·laboradors

Els col·laboradors de l'Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2001 que encara no heu adquirit la vostra còpia del llibre a partir d'ara podeu obtenir-la directament a l'oficina tècnica de l'ICO (carrer Girona, 168, ent. 5^a) al preu especial de 20 e.

REPORTATGE

Gavians i dipòsits controlats de residus urbans a Catalunya: diferents eines de gestió

Aquest article aborda la problemàtica de la població de Gavià argentat a Catalunya i descriu les diferents eines disponibles per a la gestió i control de l'espècie, tant en un àmbit molt controlat com són les instal·lacions de tractament de residus, com en el conjunt de la seva àrea de distribució a Catalunya.

Les poblacions de Gavià argentat *Larus michahellis*, així com les de moltes altres espècies de gavines arreu del planeta, han augmentat molt i de forma ràpida en les últimes tres dècades. Aquesta situació ha generat una varietat de problemes ambientals que afecten aspectes ecològics, econòmics i sanitaris. Per a la seva solució, cal analitzar les causes ecològiques que han originat aquest augment poblacional i cal saber les mesures de control existents i l'abast de la seva eficàcia.

Per conèixer la situació actual dels abocadors en relació amb els gavians, s'ha dut a terme una consulta als dipòsits de residus controlats catalans, els resultats de la qual pot donar una visió més clara de la problemàtica real que la presència d'aquests ocells representa per a aquest tipus d'instal·lacions.

El Gavià argentat va passar de 3.000 parelles reproductores a la principal colònia catalana a començament dels anys 60 fins a les 13.500 parelles de l'any 1993 (Muntaner *et al.* 1983, Bosch *et al.* 2000a), i actualment la població s'ha estabilitzat al voltant de les 10.500 parelles en tot el territori (Estrada *et al.* 2004). D'una banda, això és conseqüència del paper de carronyaire que adquireix l'espècie arran de la proliferació d'abocadors de deixalles urbanes incontrolats (Hagemeijer & Blair 1997, Sol *et al.* 1993-1994), que a Catalunya coincideix en un moment de creixement econòmic del país, en el qual s'inicia el fenomen del turisme i també l'aparició massiva d'urbanitzacions (Muntaner *et*

Gavians sobrevolant un dipòsit controlat

al. 1983); i per d'altra banda, el nombre d'exemplars creix a causa de la protecció legal que aconsegueix l'espècie en l'àmbit europeu (Hagemeijer & Blair 1997). Aquest darrer fet propicia la fi de la pràctica de descastament i de recollida d'ous de gavià i, per tant, una forta disminució de la pressió sobre l'espècie.

Conflictes amb l'home

S'ha associat el costum que tenen les gavines d'alimentar-se en abocadors i sortides d'aigües residuals amb una bona taxa reproductora i també amb una major supervivència a l'hivern (Duarte *et al.* 2002). El fet que aquestes fonts d'aliment estiguin localitzades a punts relativament pròxims d'àrees urbanes ha facilitat que les gavines niïn a les teula-

des de cases i edificis, i que això creï danys materials en les propietats, a part de causar molèsties als veïns (Rock 2003). A la dècada dels anys noranta, a Europa l'espècie comença a niar a les teulades (en el cas de la ciutat de Barcelona el fet es produeix ja l'any 1980, Muntaner *et al.* 1983) i als ports marítims.

Aquest nou comportament dels gavians pot implicar que s'infectin amb agents patògens en les seves visites als abocadors, o bé que simplement puguin traslladar-los fins a zones habitades, essent un risc important per a la salut pública (Hagemeijer & Blair 1997). Els excrements de les gavines, a part de deteriorar edificis i monuments, poden contaminar potencialment aigües destinades tant al consum humà com a usos recreatius (Duarte *et al.* 2002).

Un altre efecte imminentment perillós és el risc que poden crear les gavines per a l'aviació (Rock 2003, Sol & Senar 1994).

També existeixen perjudicis econòmics envers les plantacions agrícoles; les gavines poden malmetre collites, importar males herbes, o modificar la fertilitat de terrenys (Temby 2002). Així mateix, s'ha observat la predació sobre peixos de piscifactories i muscleres (Sol & Senar 1994).

Pel que fa als perjudicis ecològics, són considerables les espècies d'ocells que poden resultar afectades per un gran augment de les poblacions de gavines. Hi ha estudis que demostren que el paper de les gavines com a predadors i cleptoparàsits pot ser important en la reducció de l'èxit reproductor de diverses espècies com ara la Gavina corsa *Larus audouinii*, algunes espècies de xatracas *Sterna* spp. i altres aus marines (Martínez-Abraín *et al.* 2003, Hernández Matias & Ruiz 2003).

Gestió

Diversos estudis europeus exemplifiquen que la relació de dependència entre el Gavià argentat i els abocadors és variable en funció de les característiques d'una determinada àrea geogràfica: climatologia, proximitat a les zones de cria, ubicació dels abocadors respecte el litoral. A Catalunya diversos factors podrien explicar la dependència d'aquesta espècie dels abocadors com a font d'aliment (Sol & Senar 1994): 1) la forta humanització del territori fa que es redueixin àrees d'alimentació natural i l'espècie explota recursos derivats de l'activitat humana (abocadors); 2) la poca productivitat d'un mar sense cicles mareals importants; i 3) la pròpia composició de les deixalles, que conté un elevat percentatge de matèria orgànica. Concretament, en el cas de la colònia de les illes Medes, la més important de Catalunya, s'ha pogut calibrar en un 60% la proporció de biomassa consumida procedent dels abocadors (Bosch *et al.* 2000a). En conseqüència, la limitació en l'accés d'individus

Gavians en un entorn urbà

a aquestes instal·lacions podria ser un bon mètode per reduir la mida poblacional (Sol *et al.* 1993-1994).

En aquesta línia i en l'àmbit local dels abocadors, Sol & Senar (1994) exposen que les accions per dificultar l'accés es poden agrupar en mesures dirigides a impedir físicament l'accés a les deixalles, a foragitar els ocells i a modificar aquells aspectes que fan que la zona sigui atractiva pels ocells. Per impedir l'accés dels ocells a l'aliment es pot recórrer a la instal·lació de malles, barreres, filferades elèctriques i similars. Aquest és el conjunt de mesures més efectiu, però el seu inconvenient rau en què els gavians solen aprendre a superar aquests impediments amb el temps. Es pot aconseguir foragitar els ocells per mitjà d'emissions sonores, acompanyades o no de focs d'artifici, o amb mètodes de falconeria. Certes tècniques de falconeria específicament desenvolupades i aplicades a Catalunya han demostrat la seva eficàcia. Al dipòsit controlat de Vacarisses (Vallès Occidental) s'han dut a terme tasques de dispersió utilitzant aquestes tècniques. L'ús de falcons ha reduït el nombre de gavians de forma espectacular: en els primers 45 dies d'actuacions, s'ha passat dels 3.000 censats a les instal·lacions, de dilluns a dissabte, a una presència gairebé nul·la; i durant el diumenge (dia sense activitat laboral), de 5.000 indi-

vidus a menys de 1.000 (Álvarez & Chico 2004). Aquesta darrera xifra encara s'ha reduït més posteriorment com a resultat de la continuïtat en l'aplicació d'aquest mètode de dispersió (A. Arisó, com. pers.).

En un àmbit més general, si es decideix aplicar mesures amb l'objectiu de controlar la població quan fallen els mètodes més locals, cal tenir un coneixement sobre les dinàmiques de les poblacions a fi de, en primer lloc, saber sobre quins paràmetres actuar i, en segon lloc, preveure la resposta de la població (Sol & Senar 1994).

Malgrat que localment hi ha exemples de que els programes de captura (descastaments) han donat bons resultats (Bosch *et al.* 2000b), de fet les captures actuen augmentant la disponibilitat d'aliment i de llocs favorables per a la cria (que són els factors reguladors de la població), i això pot compensar-ne a curt termini els efectes. La reducció del nombre poblacional s'aconsegueix si el programa de control és intensiu, a llarg termini, anual i aplicat a totes les colònies més importants, cosa sovint inviable (Sol & Senar 1994).

Resultats de la consulta

Les instal·lacions que l'Agència de Residus de Catalunya té destinades a la gestió de residus d'origen municipal són anomenades "dipòsits controlats". L'Agència disposa d'un total de 30 d'aquests dipòsits distribuïts pel territori (vegeu Figura 1). Amb l'objectiu de conèixer la situació actual d'aquestes instal·lacions en relació amb la presència de gavians, es va dur a terme una consulta telefònica a cadascuna d'elles entre els mesos de març i juliol de 2004 per reunir informació sobre quatre aspectes concrets: presència de gavians i proporcions d'aquesta presència, freqüència de les visites de gavians i aplicació de mètodes de dispersió.

Cal dir en aquest punt que l'Agència també disposa d'altres tipus d'instal·lacions, on no s'ha fet la consulta, que també són freqüentades pels gavians; com ara les plantes de compostatge o

REPORTATGE Gavians i dipòsits controlats de residus urbans a Catalunya

les plantes de recollida de residus industrials.

Quant a la presència, un 53% dels dipòsits controlats han contestat que sí tenen visites de gavians a les seves instal·lacions de forma continuada o esporàdica. Les proporcions inclouen des de 2 o 3 individus fins a quantitats imprecises però superiors a 1.000 i s'han englobat en dos grups (a = iguals o inferiors a 100 individus, A = superiors a 100). Un 44% dels dipòsits amb presència de gavians tenen proporcions superiors als 100 individus (7 dipòsits). La freqüència està molt lligada a les proporcions. És a dir, a proporcions grans de gavians trobem freqüències altes de visites als dipòsits. Dels 7 dipòsits amb presència A , en 5 casos (Garraf, Vacarisses, Manresa, Orís i Beuda) els gestors són sensibles a la problemàtica de la presència de gavians a les seves instal·lacions i ja porten a terme tasques de dispersió, o bé estan interessats en implantar fórmules eficients.

Conclusions

Les dades obtingudes de la consulta feta als dipòsits controlats de Catalunya evidencien que la presència de Gavià argentat no suposa de forma generalitzada un problema i, per tant, la necessitat de planificar programes de gestió queda reduïda, dins l'àmbit acotat a què ens referim (dipòsits controlats), a localitzacions molt concretes.

A pesar que hi ha una presència de gavians en un 53% dels dipòsits, només un 17% contemplan aquest fet com una situació que requereix alguna mena d'actuació per tal de corregir-la. El fet que no tots els dipòsits amb presència de gavians mostrin un interès especial en disminuir-ne el nombre a les seves instal·lacions té diferents explicacions. Al dipòsit de Pedret i Marzà, per exemple, la presència en ocasions de més de 1.000 gavians no es considera un problema.

En aquest cas, la forma de gestionar els residus compactant-los en bales pràcticament elimina la possibilitat que els gavians arribin a tocar les deixalles. Una altra explicació a aquest punt la trobem al dipòsit de l'Aldea, on l'empla-

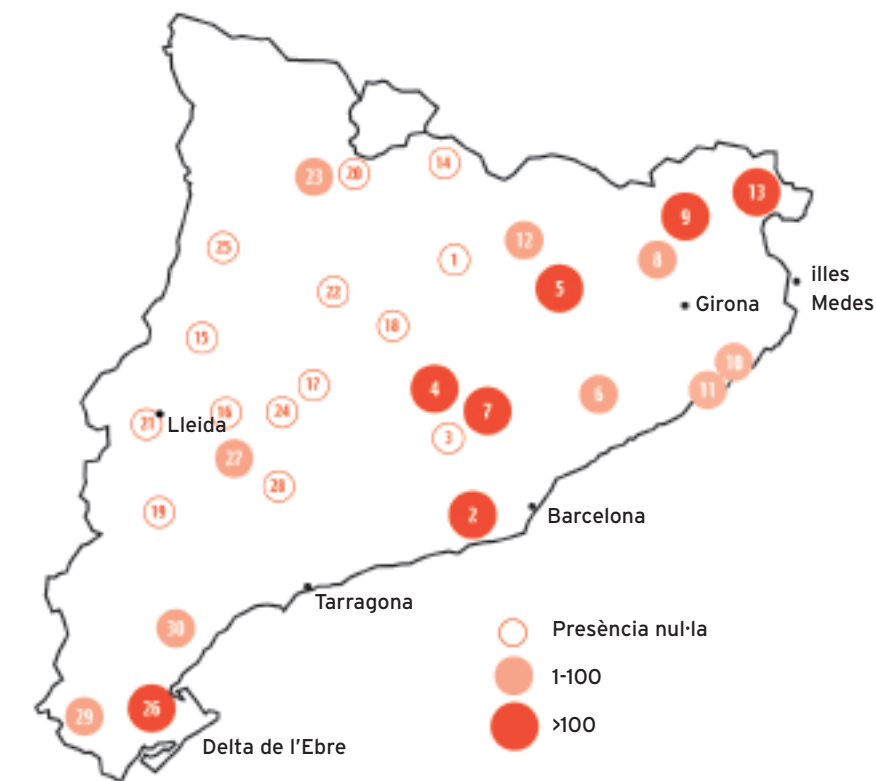

Figura 1. Mapa amb els 30 dipòsits controlats de Catalunya; localització en el territori i abundància de gavians.

Dipòsits Controlats: (1) Berga, (2) Garraf, (3) Hostalets de Pierola, (4) Manresa, (5) Orís, (6) Santa Maria de Palautordera, (7) Vacarisses, (8) Banyoles, (9) Beuda, (10) Llagostera (Solius), (11) Lloret de Mar, (12) Llosses, (13) Pedret i Marzà, (14) Bellver de Cerdanya, (15) Balaguer, (16) Castellnou de Seana, (17) Cervera, (18) Clariana de Cardener, (19) Granadella, (20) Montferrer i Castellbò, (21) Montoliu de Lleida, (22) Oliana, (23) Sort, (24) Tàrrrega, (25) Tremp, (26) Aldea, (27) Borges Blanques, (28) Conca de Barberà, (29) Mas de Barberans, (30) Tivissa.

çament del dipòsit dona resposta a la no-preocupació per l'observació de gavians. Tot i que al dipòsit s'observen molts gavians, aquests són de pas perquè es troba molt proper al delta de l'Ebre, on hi ha una important colònia de l'espècie.

Malgrat que, aparentment, la xifra d'abocadors amb voluntat de gestionar la presència de gavians a les seves instal·lacions pugui semblar minsa (17%) es fa necessari puntualitzar que aquest percentatge de dipòsits per si sol ha rebut el 55% del total de tones de residus rebudes durant l'any 2003 a tots els dipòsits controlats de Catalunya, que ascendeix a 2.242.146 tones.

És clar que la situació de superabundància de l'espècie detectada a principis dels 90 ha canviat. Les feines de descastament van contribuir a la rela-

tiva estabilització de la colònia de les illes Medes, i les colònies —tot i rebre incorporacions en ocasions importants (Martínez-Vilalta 2002)— són lluny de desaparèixer com ho van fer en el passat. També és cert que la manera de gestionar els residus s'ha transformat en els últims anys. A més, cal citar que al conjunt de l'Estat s'ha detectat una evolució estabilitzadora i fins i tot un lleuger descens de les parcel·les en algunes grans colònies, fet que a Espanya podria estar associat a la recent clausura de molts abocadors i que ha suposat una forta retallada de les fonts d'aliment per als gavians. No obstant això, paral·lelament, tant en el conjunt de l'Estat com a Catalunya s'ha detectat un increment de les petites colònies a l'interior i a zones urbanes. A més, les darreres informacions de què

disposem apunten un increment de l'espècie a l'interior i al litoral catalans, i un augment (170%) en la seva distribució en un període de 20 anys (1982-2002). Tot això fa difícil decidir la manera de gestionar l'espècie en l'àmbit català o si és necessari fer-ho. Si es decideix intervenir, existeixen prou estudis que determinen els aspectes que regulen la dinàmica poblacional del gavià, i que la designen com a aspecte cabdal a l'hora de crear programes de control.

Queda palesa la flexibilitat d'aquesta espècie per adaptar-se a circumstàncies canviants i, en vista dels models de desenvolupament humanitzadors actuals, cal esperar que l'espècie continuï acompanyant-nos en el futur.

Agraïments

Agraeixo l'encàrrec del treball, del qual aquest article n'és una versió resumida, a Alfonso Arisó, director de Centro de Halcones BCN. També dono les gràcies a les persones vinculades als dipòsits controlats que han contestat la consulta amb el màxim rigor possible.

Bibliografia

Álvarez, H., Chico J. M., 2004. Gestión de la población de gaviotas en el depósito controlado de Coll Cardús mediante el empleo de halcones. *Revista técnica de residuos* 77: 92-99.

Bosch, M., Torres J., Figuerola J. 2000a. A helminth community in breeding Ye-

Carlos Álvarez

Gavians menjant en un abocador.

low-legged Gulls (*Larus cachinnans*): pattern of association and its effects on host fitness. *Canadian Journal of Zoology* 78: 777-786.

Bosch, M., Oro, D., Cantos, F. J. & Zabala, M. 2000b. Short-term effects of culling on the ecology and population dynamics of the Yellow-legged gull. *Journal of Applied Ecology* 37 (2): 369-385.

Duarte, E.L., Guerra, M.M., Bernardo, F.M. 2002. *Salmoella* and *Listeria* spp. carriage by gulls (larids). *Revista Portuguesa de Ciências Veterinárias* 97 (544): 181-187.

Estrada, J., Pedrocchi, V., Brotons, L. & Herrando, S. (eds.). 2004. *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia/Lynx Edicions.

Hagemeyer, E.J.M. & Blair, M.J. (eds.). 1997. *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*. London: T & A D Poyser.

Hernández Matias, A. & Ruiz, X. 2003. Predation on common tern eggs by the Yellow-legged gull at Ebro Delta. *Scientia Marina* 67 (2): 95-101.

Martínez-Abraín, A., Oro, D., Ruiz, X. 2003. Kleptoparasitism, disturbance and predation of Yellow-legged gulls on Audouin's gulls in three colonies of the western Mediterranean. *Scientia Marina* 67 (2): 89-94.

Martínez Vilalta, A. (ed.). 2002. *Anuari d'ornitologia de Catalunya*. 1999: 159. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia.

Muntaner, J., Ferrer, X. & Martínez-Vilalta, A. 1983 *Atlas del ocells nidificants de Catalunya i Andorra*. Barcelona: Ketres.

Rock, P., 2003. Birds of a feather flock together. *Environmental Health Journal*. (May 2003): 132-135.

Sol, D., Arcos, J.M. & Senar J. C. 1993-1994. Do Yellow-legged gulls (*Larus cachinnans*) use refuse tips whenever they need to? *Misc. Zool.* 17: 199-203.

Sol, D. & Senar, J. C. 1994. Ecologia del gavià argentat: causes de la seva expansió i bases per a la planificació d'un programa de control. Barcelona: Departament de Medi Ambient, Generalitat de Catalunya.

Temby, I. 2002. Pieces of Silver: Examples of the Economic Impact and Management of the Silver Gull *Larus novaehollandiae* in Melbourne, Australia, *Human Conflicts with Wildlife: Economic Considerations Proceedings of the Third NWRC Special Symposium Fort Collins, Colorado, August 1-3, 2000*: 154-162, National Wildlife Research Center, USA.

HUGO FRAMIS

Sant Antoni, 17, Tr. 08301 Mataró (Barcelona)
hugoframis@yahoo.com

Oryx

La botiga de l'amant de la natura

La millor llibreria de natura amb més de 6.000 títols nacionals i de l'estranger: Poyser, Academic Press, Helm, Pica Press, OUP, CUP, Lynx, Collins, MacMillan, Willmann Bell, BTO ... Òptica terrestre i complements de Swarovski, Kowa, Leica, Nikon, Opticron, Optollyth, Bushnell, ... i tot el necessari per al naturalista de camp: ornitologia, entomologia, botànica, astronomia, menjadores de jardí, caixes niu per a diferents espècies. NOVA SECCIÓ D'ANELLAMENT: pèssoles, balances Tanita, alicates Lambournes, regles, peus de rei, xarxes, etc.

NOU CATÀLEG 2003
Demana'Y gratuïtament

c/ Balmes, 71
08007 Barcelona
Tel.: 93 418 55 11
Fax: 93 418 81 17
oryx@weboryx.com
www.weboryx.com

REPORTATGE

La col·lecció d'aus del Museu de Ciències Naturals - Museu de Zoologia de Barcelona

En aquest reportatge Eulàlia Garcia, conservadora del Museu de Ciències Naturals de la Ciutadella, descriu breument la col·lecció d'aus del Museu, la qual consta de més de 11.000 exemplars, molts d'ells aportats de forma voluntària per particulars, col·leccions privades, administracions públiques i també per membres de l'Institut Català d'Ornitologia.

Breu recorregut per la història

La col·lecció ornitològica és tant o més antiga que el propi museu, als documents de la primera donació feta per la família Martorell (1878) es fa constar una col·lecció d'aus. Des de l'inici fins gairebé l'any 1935 la col·lecció va créixer gràcies a donacions de particulars i d'algunes institucions. Durant aquells anys el Museu disposava de personal propi que recol·lectava a Catalunya, i va propiciar algunes expedicions a Marroc, a Vietnam i a Guinea Equatorial. Entre els anys 40 i 80, els ingressos foren minsos i la documentació de col·leccions pràcticament inexistents, amb l'excepció de la compra d'una col·lecció d'aus de l'Equador. És en els darrers 25 anys quan s'ha produït un creixement important, el 43% de la col·lecció ornitològica actual ha ingressat en aquest període. Entre els factors que ho han propiciat ressalten un creixent interès per l'ornitologia a Catalunya i un augment de recursos materials i humans del Museu. Actualment la col·lecció creix a partir de donacions de particulars i d'acords de col·laboració amb institucions i Administracions Públiques, on destaquen les de la Generalitat de Catalunya, el Parc Zoològic de Barcelona i l'Institut Català d'Ornitologia.

La col·lecció en dades

La col·lecció ornitològica entesa com el conjunt d'espècimens conservats al

Eulàlia Garcia

Visió de les vitrines on s'exposen les aus.

Museu consta actualment d'uns 11.670 exemplars. Aquesta xifra no inclou la col·lecció de registres sonors ni els exemplars registrats que estan en procés de preparació o pendent d'ella. Es troben exposats 432 espècimens naturalitzats (4%), els més de 10.000 restants formen la col·lecció científica i la col·lecció apta per a exposicions i activitats educatives. A la Taula 1 s'observa que el grup més nombrós és el dels Passeriformes, la major part d'ells recol·lectats en la primera època del Museu. En els darrers anys els grups dels quals hi ha més ingressos són els rapinyaires i, en general, les espècies pròpies de zones humides.

Pel que fa al tipus de material conservat (Fig.1) sempre que és possible es conserva la pell, naturalitzada o pell d'estudi. En la resta de casos s'aprofita com a mínim l'esquelet, part del teixit

muscular i les ales. En el cas d'exemplars joves o de polls, es conserva l'animal sencer conservat en alcohol.

Sobre l'origen geogràfic dels animals documentats (Fig. 2) hi ha una presència important d'exemplars europeus, i d'aquests la immensa majoria han estat recol·lectats a Catalunya. Dels exemplars americans la representació més gran és la dels procedents de l'Equador. Pel que fa a l'Àfrica els dos països més ben representats són Guinea Equatorial i el Marroc. I de l'Àsia en destaquen especialment els de Vietnam.

La col·lecció és accessible a la consulta i al préstec amb finalitats d'estudi i de divulgació. Cada any es reben peticions d'investigadors d'arreu, entre ells membres de l'ICO. La col·lecció està informatitzada i aviat serà consultable a Internet al portal del node espanyol del projecte GBIF (www.gbif.es).

Finalitzada la revisió, reordenació i la base de dades d'espècimens, l'any 2004 es va engegar un projecte de revisió dels exemplars exòtics que finalitzarà enguany. Després es continuarà millorant la documentació de la col·lecció d'espècies autòctones. Com les altres col·leccions custodiades al Museu, tots els exemplars estan integrats en els projectes de: Conservació Preventiva, Banc de Teixits, Banc d'Imatges, Descripció de Col·leccions (Metadades), Georeferenciació, i Documentació retrospectiva amb l'Arxiu Històric.

Col·laboració entre el Museu i l'ICO

Des de finals dels anys 80 existeixen importants vincles entre el Museu i l'ICO, que s'han anat modificant a mesura que ambdues entitats creixien. Durant aquest període la col·lecció s'ha anat nodrint de baixes produïdes en campanyes d'anellament, així com també de troballes al camp per part d'anelladors amb la incorporació d'uns 400 exemplars, que ja són aptes a la consulta. Tant les consultes rebudes des de l'ICO com les consultes que s'han fet des de la col·lecció cap a personal de l'entitat, han estat molt fructíferes pel Museu ja que han permès identificar exemplars, enriquir la documentació i corregir algunes informacions. Un dels principals objectius de futur del Museu pel

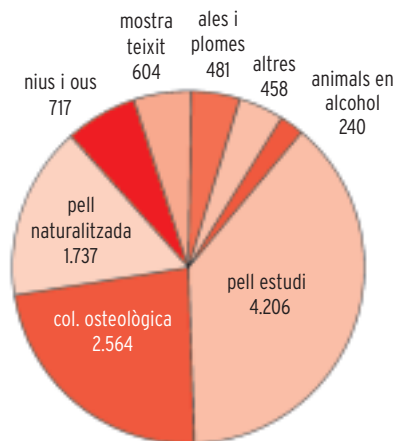

Figura 1 Tipologia de material conservat

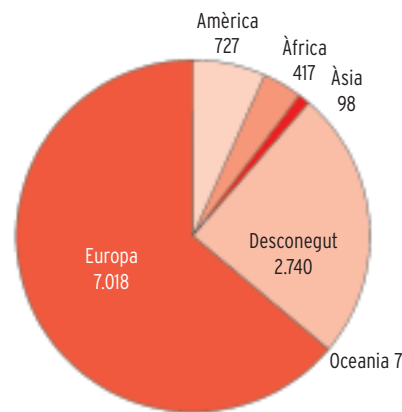

Figura 2 Origen geogràfic

que fa a aquesta col·lecció és la de completar la representació de les espècies presents a l'àmbit geogràfic que abasta, completar la tipologia de material preparat i obtenir noves mostres per evitar buits temporals a la col·lecció. Les normatives existents sobre la protecció de la fauna i els recursos disponibles al Museu fan difícil l'obtenció de representants de tots els grups d'aus. Per això es fa tant interessant la col·laboració d'altres agents. En el cas dels membres de l'ICO, tant la seva expertesa com l'elevat nombre d'hores de feina al camp, fan pensar que es tracta d'un col·lectiu idoni on trobar una bona acollida a la petició que es planteja a continuació. És evident que, de tant en tant, a les sortides de camp es localitzen exemplars d'aus mortes o bé que han mort accidentalment en campanyes d'anellament. Part d'aquest material és potencialment valuós per a la col·lecció ornitològica del Museu. I en aquest sentit, els responsables de la col·lecció demanem als membres de l'ICO una col·laboració més estreta, aportant aquests exemplars trobats morts. Es tractaria, doncs, de facilitar els exemplars morts bé sigui congelats, conservats en fred o en alcohol, juntament amb la informació més detallada possible de la data i el lloc de la troballa. El Museu d'acord amb els seus objectius prepararà els animals convenientment i els farà accessibles a la comunitat científica. Us encoratgem a col·laborar amb nosaltres per a que junts puguem fer créixer la col·lecció d'aus del Museu.

Agraïments

El Museu de Ciències Naturals agraeix a totes les persones que han contribuït a que avui aquest centre tingui una bona col·lecció ornitològica,

accessible a ser estudiada i divulgada. Els agraïments més sincers són per a totes les persones de les quals hi ha constància que han enriquit la col·lecció amb la seva feina. Durant la primera època a Joan-Baptista Aguilar-Amat com a conservador, recol·lector i investigador, i a Santiago Novellas com a recol·lector. Als senyors Salvador Maluquer i Joaquim Maluquer, que als anys 50 varen revisar i ordenar la col·lecció d'aus autòctones. A Sr. Salvador Filella que en la dècada dels 70 organitzà la col·lecció de vertebrats i creà un nucli de voluntaris entusiastes de l'ornitologia. A

Ordre	Total especimens	Pells naturalitzades	Pells d'estudi	Col·lecció osteològica	Altres tipologies
Struthioniformes	18	2	1	8	7
Rheiformes	17	2	1	5	9
Casuariformes	49	6	0	4	39
Apterygiformes	2	2	0	0	0
Tinamiformes	2	1	0	1	0
Sphenisciformes	16	3	4	6	3
Gaviiformes	6	6	0	0	0
Podicipediformes	105	26	55	11	13
Procellariiformes	38	19	4	9	6
Pelecaniformes	95	17	15	32	31
Ciconiiformes	609	84	65	302	158
Phoenicopteriformes	117	10	5	74	28
Anseriformes	494	122	132	104	136
Cathartiformes	12	2	4	3	3
Falconiformes	346	29	53	151	113
Accipitriformes	873	126	121	383	243
Galliformes	282	112	63	31	76
Gruiformes	287	92	97	43	55
Charadriiformes	1.122	179	357	283	303
Pteroclidiformes	13	12	0	0	1
Columbiformes	137	27	61	19	30
Psittaciformes	168	58	81	20	9
Cuculiformes	92	24	46	12	10
Strigiformes	741	55	96	404	186
Caprimulgiformes	81	5	21	43	12
Apodiformes	276	22	202	29	23
Trogoniformes	6	6	0	0	0
Coraciiformes	173	56	55	40	22
Piciformes	179	78	66	19	16
Passeriformes	4.561	553	2.525	518	965

Taula 1. Nombre d'espècimens de cada ordre per a les principals tipologies de material zoològic conservat al museu.

Pells d'estudi

Francesc Uribe com a conservador i director, que creà i engegà el sistema de documentació de col·leccions i que juntament amb Chus del Valle, Montse Ferrer, Àngels Julivert i Glòria Masó, van reflotar la col·lecció ornitològica en tots els sentits. A Jordi Domènech i a Lluís Comas pel seu treball infatigable dedicat a engrandir i millorar la base de dades. A l'Albert i al Dani Burgas per la qualitat de la seva feina. A tots els bons preparadors i restauradors que ha tingut aquest museu, com Lluís Soler Pujol, Salvador Escuté, i en l'actualitat Carles Orta, Josep Gil i Núria Moragas. Finalment un record i agraïment especial a tots els voluntaris i alumnes de pràctiques de la Facultat de Biologia (UB) que han fet possible una revisió exhaustiva de la col·lecció en els darrers anys.

EULÀLIA GARCIA FRANQUESA

Conservadora de Cordats
 Museu de Ciències Naturals - Museu de Zoologia
 Passeig Picasso s/n. 08003 Barcelona
 egarciafr@mail.bcn.es

CONSERVACIÓ

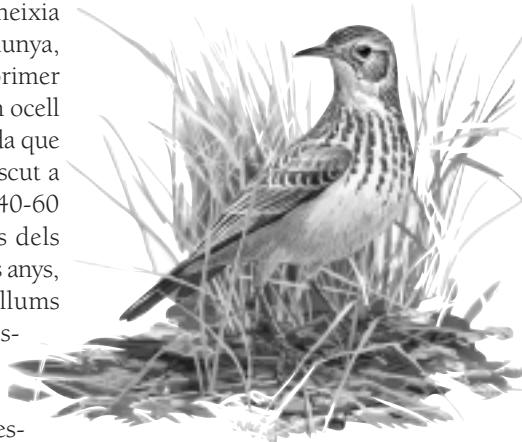
Primera extinció recent d'un ocell a Catalunya: l'Alosa becuda

Aquesta primavera no s'ha detectat l'Alosa becuda *Chersophilus duponti* a la timoneda d'Alfés, única localitat on es tenia constància de la seva presència actual a Catalunya. Aquest és, previsiblement, el primer cas documentat de l'extinció d'un ocell a casa nostra en temps recents, fet que ha de fer reflexionar sobre la conservació a Catalunya davant la situació d'altres espècies amenaçades.

Des que el 1975, amb l'inici del treball de camp del primer Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra (Muntaner *et al.* 1984), es començaren els projectes de seguiment avifaunístics a Catalunya no es tenia constància de l'extinció de cap espècie al nostre país. El fet que aquesta primavera no s'hagi detectat l'Alosa becuda *Chersophilus duponti* a la timoneda d'Alfés, única localitat on es coneixia de la seva presència recent a Catalunya, és, per tant, previsiblement, el primer cas documentat de l'extinció d'un ocell a casa nostra. La constant davallada que la població d'Alosa becuda ha viscut a Alfés, any rere any, des dels seus 40-60 mascles territorials de principis dels anys 90 als menys de 10 els darrers anys, ja fa temps que havia encès els llums d'alarma. Aquesta regressió constant feia preveure l'extinció de l'espècie, en especial si es té en compte que la resposta a les necessitats de conservació de l'alosa ha estat feble i a destemps. L'extinció d'una espècie d'ocell a Catalunya és un cas inèdit des que el 1977 es va reinstaurar la Generalitat i aquesta va assumir les competències en conservació de la flora i fauna. En efecte, en resposta a una major sensibilitat ambiental a la vegada que a una major pressió legal, es va iniciar la protecció i gestió de nombrosos espais naturals, cosa va permetre que moltes espècies en estat de conservació precaris poguessin recuperar part de les seves poblacions. Casos coneguts són la declaració de parcs emblemàtics com els dels Aiguamolls de l'Empordà o el Delta de l'Ebre, que van afavorir que s'establis sin nombroses espècies aquàtiques que,

fins aquell moment, tenien seriosos problemes de conservació. Malauradament no tots els grups d'espècies i ambients han estat protegits per igual i encara falta molt per fer amb alguns grups com és el cas dels ocells estèpics.

L'Alosa becuda és un alàudid exclusiu de la península Ibèrica i el nord d'Àfrica característic d'erms plans amb timonedes, brolles de guixos o saladars de

Alosa becuda
Chersophilus duponti

poca alçada (20-40 cm) i recobriment escàs (30-40%). La seva població mundial s'estima en uns pocs milers d'ocells, la meitat dels quals es concentrarien a l'Estat espanyol, l'únic en el qual actualment sobreviu aquesta espècie a Europa. Aquest és un ocell del qual des d'antic hi havia captures diverses a la península Ibèrica, però del qual es desconeixia el seu estatus, car sovint les seves captures s'havien atribuït a exemplars dispersius des del nord d'Àfrica. A principis dels 80 del segle passat, un major estudi d'aquesta espècie va confirmar que era un nidificant regular a la penín-

sula Ibèrica que, a més, havia estat molt abundant a la depressió de l'Ebre abans que aquesta àrea no va ser intensament transformada en terres de conreu. En aquest context, a Catalunya no es va tenir plena constància de l'existència de una població reproductora fins el 1983, quan amb motiu de la realització de l'Atlas dels ocells nidificants de Catalunya, i esperonats per la seva troballa en altres indrets propers de Monegres, es va localitzar una població formada per algunes desenes de parelles a la timoneda d'Alfés, al Segrià (Backer & Motis in Muntaner *et al.* 1984).

Des d'un punt de vista biogeogràfic, la població catalana d'Alosa becuda representava el límit nord oriental de distribució mundial, ja que actualment no es troba més al nord de la depressió de l'Ebre. En aquest sentit, la seva extinció comporta una regressió de la seva àrea de distribució, cosa que pot tenir un important impacte negatiu en altres petites poblacions de la perifèria que es nodrien dels ocells dispersius d'Alfés. Precisament l'aïllament i la impossibilitat que arribin ocells dispersius d'altres poblacions és un dels principals problemes amb que es troba aquesta espècie. En el cas dels alàudids la proporció mascle/femella sembla estar en tots els casos esbiaixada cap a un major nombre de mascles, sovint en una relació 3:1, però que en casos extrems pot arribar a 10:1 en segons quines espècies en poblacions perifèriques. El fet que precisament els mascles siguin els que resten a les àrees de naixement i que siguin les femelles les que es dispersen fa que la pèrdua de qualsevol població perifèrica tingui un fort impacte sobre la resta de poblacions prope-

res, ja que disminueix de forma important la possible arribada de femelles, amb el risc d'esdevenir poblacions formades exclusivament per mascles i, per tant, inviàbles. Aquest sistema de dispersió, a més, fa que la probabilitat de recolonització en cas d'extinció sigui pràcticament nul·la. La regressió que també pateix l'Alosa becuda en altres poblacions aragoneses de la depressió de l'Ebre és un factor negatiu que de ben segur també ha agreujat la situació precària de la població catalana.

Al marge de l'actual aïllament i el sistema de dispersió de l'Alosa becuda, entre les causes que expliquen l'extinció d'aquesta espècie a Catalunya hi ha la manca de protecció i gestió de la timoneda d'Alfès. Així, durant molts anys hi ha hagut la voluntat de construir un aeroport en aquest petit espai i, de fet, encara ara s'utilitza com a plataforma de vol d'avionetes per part d'un aeroclub. Les molèsties derivades de l'activitat aeronàutica, amb erosió i sega de la vegetació durant el període reproductor, compactació del sòl i pertorbacions importants, així com desaparició de la pastura a Alfès, que ha comportat importants canvis en l'estructura de la vegetació fora de les pistes de vol, són també elements importants a l'hora d'explicar la seva extinció a Catalunya.

Tot i que es coneix des de fa anys la singularitat de la timoneda d'Alfès i la tendència regressiva de l'Alosa becuda i altres espècies amenaçades en aquesta localitat (DEPANA 1994), la realitat ha estat que no s'ha plasmat cap voluntat de protecció ni s'ha començat a fer pràcticament cap tipus gestió activa de la timoneda fins als últims tres anys quan la població ja estava pràcticament extingida, amb un nombre massa baix de femelles, o potser, fins i tot, ja sense cap. Malauradament, l'Alosa becuda pot ser només la primera de les espècies que s'extingeixi a Catalunya des que es van iniciar els diferents projectes per al coneixement i seguiment de la fauna del nostre país, però no l'única. Així, en un moment en què són portada constant als diaris les notícies de la troballa de noves espècies de verte-

Alosa becuda
Chersophilus duponti

Jordi Bas

brats en selves recòndites del sud-est asiàtic, Àfrica o Amèrica Llatina no deixa de ser preocupant que la satisfacció i la demanda de protecció per aquestes noves espècies i espais es transforma en indiferència, quan no rebuig, pel que fa a la conservació de les nostres espècies menys espectaculars. Així, mentre veiem que unes poques espècies, habitualment les més grans i espectaculars centren l'interès de les administracions i dels mitjans de comunicació, altres com els ocells estèpics són ignorades quan no directament vilipendiades, acusades per una part de la societat de ser un fre al desenvolupament de Catalunya. Un clar exemple n'és la resposta d'alguns col·lectius a la proposta de Xarxa Natura 2000.

En aquest sentit, és preocupant que espais de la petita mida i singularitat com la timoneda d'Alfès, crucials per a la conservació d'una espècie al nostre país, no hagin estat capaços de generar una resposta més contundent per a la seva preservació. És per això que o canviem radicalment l'actitud que tenim enfront el grup dels ocells estèpics, el globalment més amenaçat d'extinció a Catalunya (Brotons *et al.* in Estrada *et al.* 2004), o en pocs anys veurem com la biodiversitat del nostre país continuarà minvant. Ocells com la Trenca *Lanius minor*, la Xurra *Pterocles orienta-*

lis, la Ganga *Pterocles alchata* amb poblacions sovint aïllades que en el millor dels casos no superen unes poques desenes de parelles, o com la Terrerola vulgar *Calandrella brachydactyla*, amb una regressió fulgurant que ha passat en menys de 20 anys de tenir algunes desenes de milers de parelles a un pocs centenars, tenen els dies comptats. Per tant, ja no hi ha més marge per als dubtes: o s'actua de forma valenta en la conservació dels ambients estèpics o l'Alosa becuda no haurà estat més que el primer indicador de la sangria de biodiversitat que se'ns acosta.

Bibliografia

- Bota, G. & Giralt, D. 2003. Passat i present de l'ornitofauna estèpica a la timoneda d'Alfès. *L'Abellerol* 20: 4-6
- DEPANA. 1994. *La timoneda d'Alfès*. Monogràfies de DEPANA. Barcelona.
- Estrada, J., Pedrocchi, V., Brotons, L. & Herrando, S. (eds.). 2004. *Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*. Institut Català d'Ornitologia & Lynx edicions. Barcelona.
- Muntaner, J., Ferrer, X. & Martínez-Vilalta, A. 1984. *Atles dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*. Ed. Ketres. Barcelona.

JOAN ESTRADA, JUAN BÉCARES & GERARD BOTA

la_carranca@yahoo.es

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

Crònica Ornitològica Gener-Març 2006

Sens dubte aquest període de l'any ha estat protagonitzat pels gavians caspis, amb la col·lecció de citacions més important mai registrada a Catalunya i Espanya. Altres observacions de rellevància són els ocells sedosos observats a la Cerdanya, l'Estornell rosat vist per més ornitòlegs de Catalunya i el conjunt de gavines rares detectades arreu del país.

Gener

Una **Oca de galta blanca** *Branta leucopsis* i una **Oca riallera grossa** *Anser albifrons* van romandre tot el mes als Aiguamolls de l'Empordà. A l'Ebre, hi van hivernar cinc **oques de collar** *Branta bernicla*, mentre que el **Morell d'ulls grocs** *Bucephala clangula* trobat el desembre al delta del Llobregat hi va passar tot el mes. Un altre ex. es va veure al Fangar, delta de l'Ebre, entre els dies 19 i 29.

A l'estany del Graugés, Avià, es va observar un mascle d'**Ànec mandarí** *Aix galericulata* que es creu que estava present a la zona des del 9.10.2005. Als Aiguamolls de l'Empordà, el mascle de **Xarxet de Carolina** *Anas carolinensis* trobat el 24.11.05 es va veure un altre cop el dia 19 i hi va restar tot el mes. També als Aiguamolls

el dia 10 es va relocalitzar el **Morell de collar** *Aythya collaris* vist el mes anterior. A l'estany d'Ivars, el dia 12 es va observar un **Bec de serra mitjà** *Mergus serrator*, segona citació de les terrers de Lleida. El dia 6 es va trobar un **Cabussó gris** *Podiceps grisegena* a Roses, Alt Empordà, on hi va restar fins a finals de mes. A Cambrils, Baix Camp, es va detectar un altre **Cabussó gris** el dia 21, mentre que a l'Ebre es va veure un **Cabussó orellut** *Podiceps auritus* el dia 1 i un altre (el mateix del desembre) va ser vist al delta del Llobregat el dia 22. Un presumible híbrid nou de **Martinet dels esculls** i **Martinet blanc** *E.gularis* x *E.garzetta*, més petit i de coloració diferent, va ser vist als arrossars del Sillero, PN Delta de l'Ebre, el dia 27. El bec era fosc i la base pàl·lida del bec era a causa de la cobertura de fang. A la zona

de la Tancada, també al delta de l'Ebre, l'híbrid 'habitual' es va deixar veure irregularment. Un **Esparver d'espatlles negres** *Elanus caeruleus* va apreixer a Vilabertran, Alt Empordà, el dia 20. Una inesperada **Gamba groga petita** *Tringa flavipes* va ser vista als arrossars de la Llanada, PN Delta de l'Ebre, el dia 19. L'endemà, a Cambrils, es va trobar

individu es va relocalitzar a Vilanova i la Geltrú, Garraf, c.121 km al sudoest. A Cambrils, es va citar un primer hivern de **Gavià caspi** el dia 18 i un segon ocell, probablement un *cachinnans* pur, es va veure a Solius, Llagostera, el dia 14. Es despertava la febre dels *cachinnans* en el que seria un any bo, o, a la fi, el descobriment de com identificar

correctament aquests ocells. Sembla més aviat la primera hipòtesi a la llum de les citacions posteriors que van mostrar que l'espècie, almenys en alguns moments de l'any, es diferencia bé de *michahellis*. Al port de Tarragona durant el cens de gener es van censar 3 **gavians argentats de potes roses** *Larus argentatus*. El dia 21 n'hi havia dos (un adult i un primer hivern) i el dia 29 se'n va veure un al Delta de l'E-

Gavià caspi
Larus cachinnans

un primer hivern de **Gavina de Franklin** *Larus pipixcan* dins un grup de gavines capnegres. El mes de gener es va produir l'esclat de citacions de **Gavià caspi** *Larus cachinnans* que marcarien el primer trimestre de l'any quant a observacions de gavines rares al país: entre els dies 6 i 9 es va veure un ocell, inicialment trobat el 26.12.05 a l'abocador de Solius, Llagostera, Gironès, i que portava una anella de PVC i una de metàl·lica de Polònia. L'ocell havia estat anellat el 31.5.2005 a l'embassament de Mietkow (50.56N, 16.3E) en una colònia on els gavians caspis eren majoria (40-50 nius) però on també hi havia una o dues parelles nidificants de gavians de potes grogues, que s'híbridaven amb les anteriors. Aquest ocell presentava característiques pròpies d'un híbrid. El dia 31 aquest mateix

bre. El dia 3 es van veure 6 **ocells sedosos** *Bombycilla garrulus* a la riera de Ger (Cerdanya). Les dues **piules grosses** *Anthus richardi* que van hivernar als erms de la Tancada, delta de l'Ebre, es van anar veient durant tot el mes. L'1 de gener, dues **orenetes vulgars** *Hirundo rustica* es van veure sobrevolant la platja de Castelldefels, Baix Llobregat. I el dia 14 es van anellar 83 **pardals d'ala blanca** *Montifringilla nivalis* d'un total de 400 presents a la collada de Toses, Ripollès, un d'ells amb anella alemanya que havia estat anellat als Alps austríacs! Molt a prop, el dia 15 s'havien escoltat tres **pinsans borroners** *Pyrrhula pyrrhula* de la ssp nominal amb veus pròpies de formes de l'est, mai citades prèviament a Catalunya, mentre que el mateix dia 14 s'havia vist un **Sit blanc** *Plectrophenax nivalis* al delta del Llo-

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

bregat. La mateixa espècie es va veure també entre els dies 19 i 23 al Fangar (dos exemplars) amb un altre a la platja del Serrallo, delta de l'Ebre.

Febrer

El dia 5 es va veure una femella de **Xarxet alablau** *Anas discors* a la Tancada, delta de l'Ebre. La femella de **Morell de collar** que va hivernar al PN Aiguamolls de l'Empordà va ser vista en vol amb **morells de plomall** per la zona de les Llaunes el dia 14, mentre que els **morells d'ulls grocs, oques de galta blanca, de collar i riallera grossa** seguien als seus llocs d'hivernada del gener. El dia 25 un altre **Morell d'ulls grocs** va arribar a la bassa de Pedret i Marzà, a l'Alt Empordà, on hi va romandre almenys fins el dia 26. El **Cabussó gris** de Roses observat el gener es va veure un altre cop el dia 5 juntament amb la **Calàbria grossa** també a Roses. El dia 12 es van veure dos **cabussos orelluts** al Trabuador, delta de l'Ebre. El dia 7 es va detectar una parella d'**esparvers d'espatlles negres** pel Pla d'Urgell. Una **Siseta cendrosa** *Xenus cinereus* que es veia intermitentment pel delta de l'Ebre, va ser relocalitzada al Fangar el dia 27. Un altre **Gavià caspi** de Polònia, amb anella verda, va ser detectat al port de Tarragona el dia 26. Un segon exemplar, un primer hivern, va ser vist al mateix port entre els dies 20 i 26. Al Canal Vell, es va veure el **Gavià argentat de potes roses** el dia 1, amb un altre adult o quart hivern a Solius el dia 26 i alguns per Tarragona al llarg del mes, i a Cambrils un segon hivern de **Gavina de Delaware** *Larus delawarensis* el dia 9, on hi havia un 1r hivern de la mateixa espècie l'endemà. Les **piules grosses** continuaren tot el mes a la Tancada, delta de l'Ebre, i un **Estornell rosat** *Sturnus roseus* de primer hivern va ser detectat a la planta de trasvassament d'escombreries

Estornell rosat
Sturnus roseus

Jordi Sala

de Viladecans, Baix Llobregat, on hi va restar tot el mes junt amb **estornells vulgars** i algun **estornell negre**. El dia 18 es van anellar 98 **pardals d'ala blanca** més a la collada de Toses de l'estol de 400 presents.

Març

Les **oques de collar** restaren al Fangar tot el mes de març. La femella de **Morell de collar** dels Aiguamolls es va tornar a veure el dia 12. Els **morells d'ulls grocs** del Llobregat i de Pedret seguien a la zona a començaments de mes. La sorpresa la va tenir l'autor de les cites empordaneses el dia 13 quan en comptes d'un n'hi havia un total de 14 mascles (♂) a la bassa de Pedret, dels quals en quedaven 12 l'endemà, però només quatre el dia 19, o 3 el dia 20. Un altre híbrid de **Martinet dels esculls i blanc** va ser vist el dia 15 als estanys de Sils,

Gavina de Bonaparte
Larus philadelphia

Chris Gibbins

la Selva, on es va veure intermitentment almenys fins el dia 28. El de la Tancada es va anar veient de forma intermitent tot el mes. El dia 29 es va veure un mascle d'**Arpella pàl·lida russa** *Circus macrourus* a Coll de Plaja, Rabós. El tercer **Tetoret beclarg** *Limnodromus scolopaceus* per a Catalunya i primer de Girona fou un primer hivern trobat al Matà, Parc Natural Aiguamolls de l'Empordà, el dia 12. Hi va romandre almenys fins el dia 18. Al port de Tarragona es va trobar un adult de **Gavina de Bonaparte** *Larus philadelphia* el dia 18, mentre que hi van haver observacions de fins a quatre **gavians de potes roses**. El mes de març es van detectar **gavians caspis** per diferents punts del litoral. L'aspecte més blanquinós dels primers hiverns de *cachinnans* facilitava en certa mesura la diferenciació dels primers hiverns de *michahellis*. El dia 7 es va veure un primer hivern a la platja de ca l'Arana, el Prat de Llobregat, delta del Llobregat. Portava una anella metàl·lica que no es va poder llegir. El dia 4 hi havia dos primers hiverns a Tarragona i el dia 12 es va fotografiar un altre al port de Palamós, Baix Empordà, que va ser relocalitzat el dia 18 a l'abocador de Solius. A Vilanova i la Geltrú es van veure tres exemplars diferents, el primer a partir del dia 20 i fins finals de mes; el segon del 22 al 24, i el tercer el dia 24. Un mascle de **Cuereta groga balcànica** *Motacilla flava feldegg*, el primer de l'any, va ser trobat al riu Llobregat, prop de Cornellà, els dies 30 i 31. Es van anellar un total de 4 exs. de **Mosquiter ibèric** *Phylloscopus ibericus* a finals de mes, 3 al delta del Llobregat els dies 18, 27 i 28 i un al delta de l'Ebre el dia 28. L'**Estornell rosat** de Viladecans es va anar veient intermitentment durant tot el mes.

NOVETATS BIBLIOGRÀFIQUES

Bota, G., Morales, M.B., Mañosa, S. & Camprodon, J. (eds.). 2005

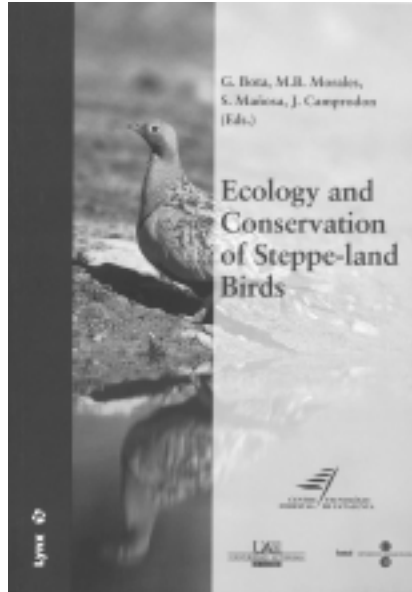
Ecology and conservation of steppe-land birds

Lynx Edicions & Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, Barcelona. 344 pp.

Els ocells estèpics han estat, fins no fa molts anys, els més grans desconeguts de l'avifauna europea. Malauradament l'interès pel seu estudi, la divulgació dels seus valors i l'adopció de mesures per a la seva conservació ha arribat tard, quan moltes de les espècies viuen un fort procés regressiu que les ha portat a estar fortament amenaçades.

Aquesta publicació és fruit de l'interès actual per posar-nos al dia amb els ocells estèpics, ja que recull les conferències introductòries del *International Symposium on Ecology and Conservation of Steppe-land Birds* que es va realitzar a Lleida el desembre de 2004, sota l'auspici del Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, la Universidad Autònoma de Madrid i la Universitat de Barcelona.

El fet que siguin unes actes, més que no pas un llibre pensat com a tal, fa que no ens trobem davant una obra homogènia sinó d'una compilació d'articles diversos, els quals sense una solució de continuïtat, analitzen el coneixement actual d'aquest grup d'espècies. Això també es veu reflectit en l'àrea d'origen de la informació, sobretot Europa i en menor mesura Àsia, tot i que no per això deixen de ser prou interessants els resultats i conclusions, de ben segur generalitzables a la majoria d'indrets i espècies de característiques semblants. Així, entre els diferents articles, n'hi ha que revisen les adaptacions comunes d'aquest grup d'espècies, d'origen divers, però també els requeriments ecològics i, fins i tot, els canvis fisiològics que han hagut d'experimentar per poder sobreviure en unes condicions extremes sense aigua i amb temperatures elevades. També s'analitza l'estat de con-

servació d'aquestes espècies a Europa, es revisa l'origen dels ocells estèpics a la península Ibèrica, colonitzada ja a finals del terciari, i les fluctuacions que han viscut des de llavors. Són diversos els articles que analitzen l'impacte que té l'activitat agrícola i ramadera sobre aquest grup d'espècies i com a partir de la segona meitat del segle XX la intensificació de l'agricultura i la ramaderia han comportat la regressió de moltes d'elles. Altres causes que també expliquen part del fort declivi són igualment de tipus antròpic; entre aquestes trobem la caça, la implantació d'infraestructures, la proliferació d'espècies generalistes... En el cas europeu, part de la davallada de les espècies de caire estèpic ha estat causada pels efectes de la Política Agrària Comuna (PAC), que ha afavorit la producció en comptes de la implantació de mesures agroambientals que beneficiïn les espècies més amenaçades. Així, diversos articles fan especial èmfasi en què és imprescindible que la PAC corregeixi de forma urgent aquests desajustaments, tot i que d'ells

mateixos es desprèn que hi ha dubtes raonables per pensar que sigui així.

Finalment alguns articles analitzen les relacions entre les espècies i l'habitat en diferents localitats europees i es revisa la problemàtica concreta d'alguns ocells com la Hubara asiàtica *Chlamydotis macqueenii*, la Hubara africana *Chlamydotis undulata*, el Pioc salvatge *Otis tarda* i el Xoriguer petit *Falco naumanni*, a la vegada que es valora l'interès de les noves tècniques d'estudi basades en els Sistemes d'Informació Geogràfica que permeten fer models que prediuen les distribucions.

En resum, ens trobem davant una monografia que, a través de diferents articles, sintetitza bona part del coneixement que actualment es té dels ocells estèpics, l'habitat europeu que acull la proporció més alta d'espècies amb interès global i regional de conservació segons es descriu a l'obra. En aquest sentit, aquest és un llibre de lectura obligada, no només per aquells que estiguin interessats en aquest grup d'espècies, sinó especialment per als gestors del territori, però també per als polítics, ja que ajuda a canviar la percepció que sovint es té d'aquests ambients i posa de manifest la importància de conservar fins i tot els sectors menors com Catalunya. No cal oblidar, tal com diu Ian J. Burfield al capítol *The conservation status of steppic birds in Europe* que "és de gran importància mantenir les àrees de distribució i les poblacions de totes les espècies" i, per tant, que "tots els països europeus que acullin ocells esteparis han de prendre mesures de conservació immediates i estrictes, amb la finalitat d'evitar un deteriorament successiu de les poblacions", frases perfectament aplicables a Catalunya.

NOVETATS BIBLIOGRÀFIQUES

ORYX esponsoritza la secció novetats bibliogràfiques

Andino, H., Badosa, E., Clarabuch, O. & Llebaria, C. (eds.) 2005.

Atles dels ocells nidificants del Maresme

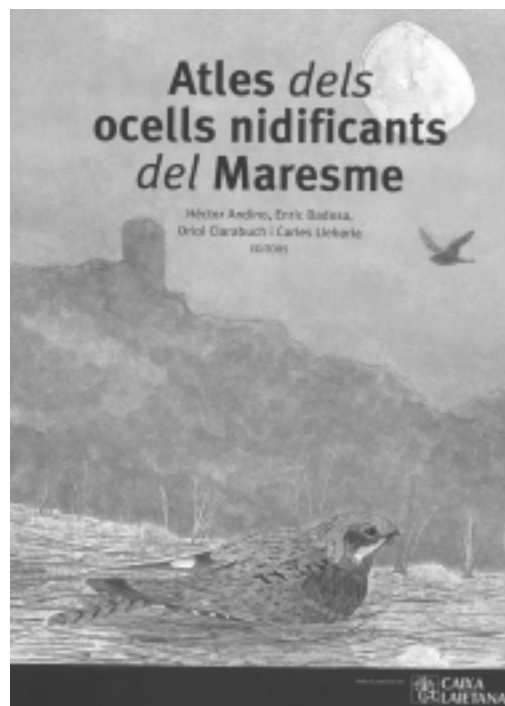
Barcelona.184 pp.

La publicació de “l’Atles del Maresme” era un esdeveniment esperat per tots. Aquest llibre mostra el treball de prospecció ornitològica més intens fet mai a Catalunya a escala comarcal. Amb ell, ens dotem d’una valuosa font d’informació, aplicable tant per al coneixement com per a la divulgació i conservació de l’avifauna del Maresme.

L’Atles dels ocells nidificants del Maresme va ser presentat a Martorel·la el passat 9 de març. L’acte, presidit per l’honorable conseller Salvador Milà, va significar el naixement esperat d’una obra endegada l’any 1998. Es tracta d’un projecte portat a terme per més de 70 ornitòlegs des d’una perspectiva totalment voluntària i amb un objectiu principal perfectament definit: trobar el màxim nombre d’evidències de reproducció d’ocells en cadascun dels 132 quadrats UTM 2x2 km en què es va dividir la comarca. Cada espècie té un tractament similar, d’una pàgina de text, amb dibuix i mapa de distribució inclòs, on es fa una descripció de l’ocell, del seu hàbitat, fenologia i distribució, amb interessants aportacions als canvis poblacionals ocorreguts en les darreres dècades. A més d’aquesta llista sistemàtica, hi ha un capítol d’introducció a la comarca, un sobre metodologia, un parell de capítols que tracten de l’interès de les diferents espècies i zones, un arxiu fotogràfic i un darrer amb engrasadores històries personals dels autors del llibre. Finalment, un interessant CD acompanya el llibre. En ell, a més d’una versió molt pràctica i interactiva del propi Atles, hi trobarem l’explicació de diversos itineraris ornitològics i de jocs per iniciar-se en el món de l’ornitologia de camp.

En total, en el període 1999-2003 s’han trobat 114 espècies d’ocells amb evidències de reproducció, la qual cosa suposa el 49% de les que nidifiquen a Catalunya. Es podrien destacar moltes coses del llistat d’espècies. Per exemple, la presència, en una comarca de relleus tan poc abruptes, d’espècies típicament rupícules com el Duc *Bubo bubo*, la Merla blava *Monticola solitarius* o la Cotxa fumada *Phoenicurus ochruros*. També els ocells exòtics tenen un protagonisme destacat en el conjunt, amb un total de 7 espècies. Amb tot, el Maresme és, sobretot, una comarca dominada per dos tipus d’espècies: les forestals i les d’ambients urbanitzats. Com en tantes altres comarques catalanes, les espècies pròpies d’ambients agrícoles són les que han patit una regressió més marcada d’ençà de la publicació de “las Aves del Maresme: Catálogo, status y fenología” per P.J. Cordero, l’any 1983. Alguns exemples d’aquest fenomen particularment sever al Maresme, serien les davallades poblacionals de la Cogullada vulgar *Galerida cristata*, la Puput *Upupa epops* o la desaparició de la Terrerola vulgar *Calandrella brachydactyla*.

Per als que, per raons d’escala, ens veiem obligats a treballar amb mostres i haver d’extrapolat resultats mitjançant tècniques estadístiques, l’Atles dels ocells nidificants del Maresme representa una magnífica eina de control de la feina realitzada a escala catalana. Sempre és convenient disposar de dades obtingudes a una escala com més petita millor a l’hora de fer avaluacions de l’interès d’una zona determinada. En aquest sentit, aquest llibre és, francament, la millor inversió per a aquells que s’interessin

per la ornitologia de la comarca o d’alguns dels seus municipis. No puc deixar, però, d’aprofitar l’ocasió per engrascat futures iniciatives similars a prendre en consideració un element important que, almenys en el llibre, no ha quedat reflectit: el control de l’esforç. Tot i que és evident que hi ha canvis que es poden detectar sense conèixer les hores emprades en cada quadrat, aquesta informació sol ser determinant per poder avaluar correctament les diferències entre quadrats, ja sigui en l’espai o al llarg dels anys.

Voldria donar una enhorabona molt especial als quatre editors. El treball de coordinació, compilació, anàlisi, edició, cerca de patrocinadors per a la publicació, etc. ha estat molt llarg i sé que, de vegades, ha costat veure-li el final. L’entusiasme ha servit per salvar els obstacles i l’obra, finalment, ha vist la llum.

SERGI HERRANDO

